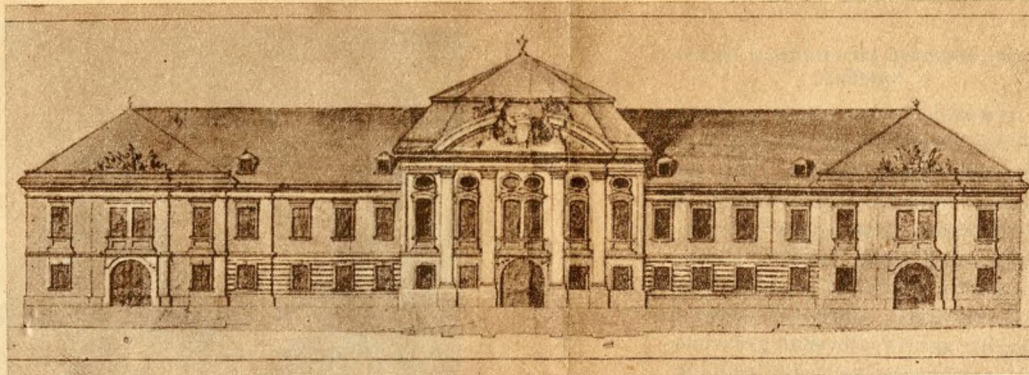

A palota parkja. 1897-éi felvétel.

Az első gróf Károlyi-palota 1780-ban.

A KÁROLYI-PALOTA SORSA FORDULÁSA ELŐTT

A Belváros közepén széles vonalával méltóságosan terül el a gróf Károlyi hitbizomány palotája. A főúri luxus netovábbjaként szokták volt emlegetni ezt a külsejében egyszerű épületet, hagyományos gyertyavilágításával, hatalmas, de alig használt kertjével. Amíg a szomszédos házakat ellepték a boltok, itt elcsitult az üzleti láрма. Itt, ezen a helyen, ily óriási területen egyetlen grófi lakás: ez hozzá tartozott a főváros különlegességeihez.

Régeen tudtuk, hogy nem illik bele a fejlődő fővárosba. Környékét is rendezni kellett. Ezt a múlt század végén kezdték meg, amikor a mellette lévő XVIII. századi Andrassy-házat lebontották, ami által egy új utca, a Kaplony-utca létesülhetett. Ez időben már csakány fenyegette a Károlyi-palotát is. Bonyolult tárgyalások nyújtották meg életét. Végre 1912-ben a hitbizományi bíróság megengedte, hogy a haszonélvező gróf Károlyi Mihály szabadon rendelkezék az ingatlan felett, a palota helyett pedig a Stefánia-úton emeljen újat. Mielőtt azonban erre sor kerülhetett volna, kitért a világháború, amelynek témánkra vonatkozó záróakkordja az lett, hogy a palota is osztozott Károlyi Mihály javainak sorsában.

Az ingatlan palotajellege immár egy évtizede megszűnt. A hitbizományi zárgondnokság székelte benne és egy sor bérlakó. A palota multjának varázsa is vesztett kisugárzásából; jelene senkit sem érdekelt. Jövője viszont annál inkább izgatta a kedélyeket, mert ettől függ Belvárosunknak arculatja. A közelmúlt nagy eseménye az volt, hogy a főváros vásárolta meg az ingatlant, még pedig azal a céllal, hogy ott helyezze el a Fővárosi Muzeumot, valamint esetleg a főváros egyéb muzeális jellegű gyűjteményeit, pl. modern képtárát és a Zichy Jenő-képtárát. Mindenesetre számos részletprobléma vár megoldásra. Ma ugyanis már egészen más kívánalmakat fűzünk a muzeumok és képtárak berendezéséhez, mint azelőtt. Kérdés, modern szempontból meg fog-e felelni a palota a hozzáfűzött kívánalmaknak? Mily természetű és méretű átalakításokat kell végbevinni rajta? Frontja, amely kiesik a szabályozási vonalból, megmaradhat-e így? Egyáltalán olyan műemlék-e, amelyet örök időkre meg kell őrizni? Megkövetelik-e ezt a palota multjához fűződő emlékek, amelyek mindenesetre szebbek és érdekesebbek, mint maga a palota.

Az első monumentális jellegű Károlyi-palota ezen a helyen éppen százötven éve, 1779-ben épült, tehát még Mária Terézia idejében. Stílusa is — amint egyik képünkön látható — a nagy királyné izlését és hatását tünteti fel. Gróf Károlyi György alatt 1832-ben kezdődtek meg azok az építkezések, amelyek az eredeti művészi pompájú, kisebb térfogatu palota helyére egy tágasabb, de külsejében minden pompát nélkülöző második épületet emeltek. A később biedermeiernek nevezett egyszerűség miatt kellett ennyire hangsúlyozni: ki tudná megmondani? A palotát a híres Pollack Mihály kezdte építeni, de már nem ő fejezte be. Talán ez is oka az építészeti dísztelenségnek. Pollack stílusát mutatja a bejáró szép oszlopcsarnoka és a termek kényelmes beosztása és végül a lehetőség, hogy a napfény minden szobába behatolhasson. Itt is sok a hátsó lépcső, akárcsak a Nemzeti Muzeumban, ami a mai izlésnek bizony már nem felel meg.

Külsejénél szebb volt a palota belseje, amely nem ismerte a zsufoltságot. A szép és kényelmes régi butorok arra az időre emlékeztettek, amikor gróf Károlyi György Széchenyi Istvánnal járt Angliában. A jól megválasztott képek nagy felületen nyugodtak. Levegő volt a zárt falakon belül is. És ez a levegő történelmi emlékekkel volt telítve. A hazafias mágnások és époly hazafias aszszonyaik gyülekezőhelye volt ez a palota Széchenyi idejében; nem egyszer volt itt szállóvendég a leghazafiasabb mágnás: Wesselényi Miklós. Erre a palotára, mint prédára, vetette magát az osztrák abszolutizmus személyzete. Windischgrätz, Jellasics és Haynau azok a nevek, amelyek e falakhoz fűződnek ezidőben. Megvan az íróasztal is, ahonnan Haynau legjobbjainkat egy kézvonással halálba küldte. Érdekes emlék; de vajjon ily gyászos darabot másutt is ily kegyeletesen őriznének?

Általában a palota volt központja a Pestre 1849 januárjában bevonuló császári csapatok örömjongásának és fényűzésének. Jellasics elsőnek kvártélyozta be magát a palotába. S az első magyar miniszterelnököt, legbékésebb emberét, gróf Batthyány Lajost, itt tartóztatták le és innen szállították el az Újépületbe. Mindenesetre sajnálatos, hogy e palotának inkább gyászos emlékei a tulnyomók.

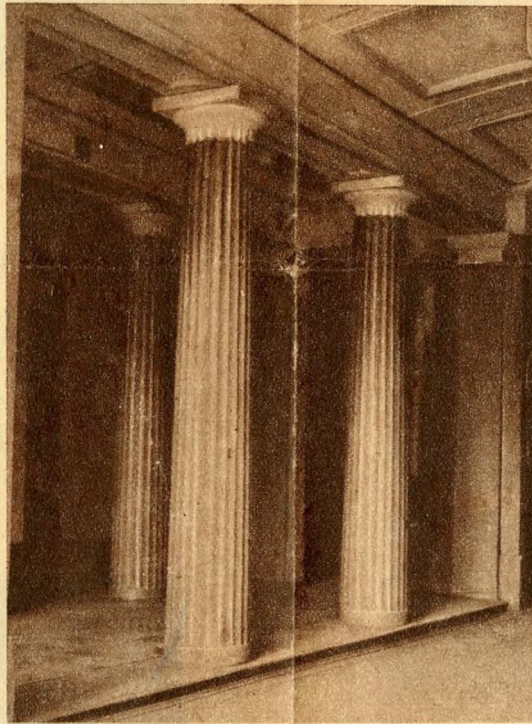
Jelenleg az egész kastélyberendezés abba a nagy tükros táncterembe van összezsufolva, amelyben a Széchenyi-kor legszebb társasága jött össze s amelyben Haynau 1850-ben helyőrségi bált rendezett. Tizenkétezer kötetnyi könyvtár is van a palotában. Ez érintetlenül áll régi helyén. A palota utcai frontja le van zárva. Udvara ketté van osztva; keletre a főváros megnyitotta a közönségnek. A másik udvarrészen, amint egy felvételünk mutatja, meglátszik, hogy a palota immár nem palota.

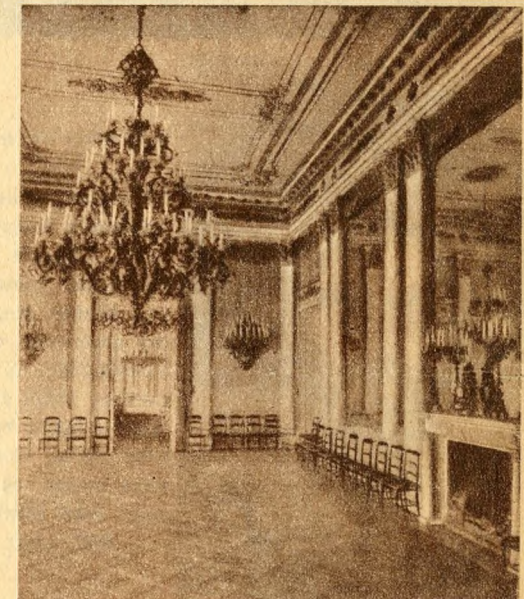
Részlet a nyilvánosság tett parl-ból. (1929 szeptemberi felvétel.)

A szoba, amelyben gróf Batthyány Lajost 1849 január 9-én tartóztatták. (1912. évi felvétel.)

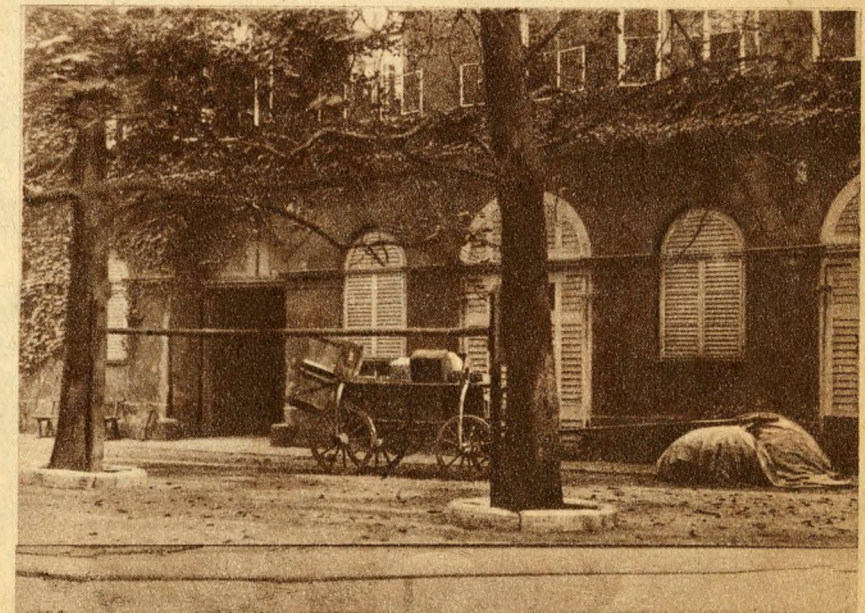
A lépcsőház dóri oszlopcsarnoka. (Pollack Mihály műve.)

A nagy táncterem. Jelenleg ebbe vannak be-raktározva a palota butorai.

Az 1832-ben épült második (jelenleg meglévő) gróf Károlyi-palota. (1897-éi felvétel az azóta lerombolt Andrassy-házsal.)

Részlet a parkos udvarból: amikor a palota megszűnik palota lenni.